

Др Драган Јовашевић
Др Миомира Костић

ПОЛИТИКА СУЗБИЈАЊА
КРИМИНАЛИТЕТА

Ниш, 2012.

Др Драган Јовашевић
Др Миомира Костић

ПОЛИТИКА СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА

Издавач:

Центар за публикације Правног факултета

За издавача:

Проф. др Предраг Димитријевић, декан

Рецензенти:

Др Миодраг Симовић, редовни професор Правног факултета у Бањој Луци

Др Владан Јолцић, научни саветник Института за криминолошка

и социолошка истраживања у Београду

Др Јован Ћирић, научни саветник и директор

Института за упоредно право у Београду

Дизајн и компјутерска обрада текста:

Бранко Стевановић, дипл. инг. ел.

Штампа:

Свен Ниш

Тираж: 100

ISBN 978-86-7148-153-3

© Сва права задржава издавач. Није дозвољено да ова књига или било који њен део буду снимљени, емитовани нити репродуковани на било који начин, укључујући и фотокопирање, фотографију, магнетни упис или било који други вид записа, без претходне писмене дозволе издавача.

САДРЖАЈ

ПРВИ ДЕО	15
-----------------------	----

ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	15
---	----

Глава прва	15
-------------------------	----

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	15
--	----

1. ПОЈАМ ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	15
1.1. Старија схватања политике сузбијања криминалитета	15
1.2. Савремена схватања политике сузбијања криминалитета	16
2. НАЗИВ ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	22
3. МЕСТО ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	24
4. ЕЛЕМЕНТИ ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	27
5. ФУНКЦИЈА ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	28
6. ПРИНЦИПИ ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	31
6.1. Принцип законитости	32
6.2. Принцип легитимности	32
6.3. Принцип кривице	33
6.4. Принцип једнакости	33
6.5. Принцип хуманости	34
6.6. Принципи сразмерности и праведности	34

Глава друга	35
--------------------------	----

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	35
---	----

1. ПОЈАВА КРИМИНАЛИТЕТА И ДРУШТВЕНЕ РЕАКЦИЈЕ	35
2. ПРВОБИТНИ ОБЛИЦИ РЕАГОВАЊА НА КРИМИНАЛИТЕТ	36
3. ПЕРИОД РОБОВЛАСНИЧКИХ ДРЖАВА	37
4. ПЕРИОД ФЕУДАЛНИХ ДРЖАВА	39
5. ПЕРИОД БУРЖОАСКИХ ДРЖАВА	40

Глава трећа	40
--------------------------	----

НАУЧНА СХВАТАЊА О СУЗБИЈАЊУ КРИМИНАЛИТЕТА	40
--	----

1. КЛАСИЧНА ШКОЛА	41
2. АНТРОПОЛОШКА ШКОЛА	43
3. ПОЗИТИВНА ШКОЛА	44

4. СОЦИОЛОШКА ШКОЛА	46
5. НЕОКЛАСИЧНА ШКОЛА	47
6. ПОКРЕТ ДРУШТВЕНЕ ОДБРАНЕ	49
7. САВРЕМЕНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	50
ДРУГИ ДЕО	53
ПРЕВЕНЦИЈА КАО СРЕДСТВО ПОЛИТИКЕ СУЗБИЈАЊА КРИМИНАЛИТЕТА	53
Глава прва	53
ПРЕВЕНЦИЈА КРИМИНАЛИТЕТА	53
1. ПОЈАМ И РАЗВОЈ ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА.....	53
1.1. Старија схватања превенције криминалитета.....	54
1.2. Савремена схватања превенције криминалитета.....	60
1.3. Последице става „ништа не успева”	66
1.4. Данашња схватања	68
2. ОСНОВНА НАЧЕЛА ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА.....	69
Глава друга	73
МЕЂУНАРОДНИ И ДОМАЋИ ДОКУМЕНТИ И СТАНДАРДИ О ПРЕВЕНЦИЈИ КРИМИНАЛИТЕТА	73
1. ЗНАЧАЈ ПРЕВЕНЦИЈЕ ПОЈЕДИНИХ ТИПОВА КРИМИНАЛИТЕТА	73
2. ПРЕВЕНЦИЈА ПОЈЕДИНИХ ТИПОВА КРИМИНАЛИТЕТА.....	77
2.1. Организовани криминалитет.....	77
2.2. Тероризам.....	81
2.3. Трговина људима	82
2.4. Трговина дрогом.....	91
2.5. Малолетничка делинквенција	93
Глава трећа	112
ТИПОЛОГИЈЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА.....	112
1. ОСНОВНА СХВАТАЊА	112
2. ТИПОЛОГИЈА СЛИЧНА ПРЕВЕНТИВНОМ МЕДИЦИНСКОМ ПРИСТУПУ	113
3. ДВОДИМЕНЗИОНАЛНА ТИПОЛОГИЈА ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА (ТИПОЛОГИЈА ВАН ДИЈКА И ВАРДА).....	114
3.1. Превенција криминалитета у односу на учиниоца	116
3.2. Ситуациона превенција криминалитета	117
3.3. Превенција криминалитета у односу на жртве.....	118

4. ТИПОЛОГИЈА ПРЕМА ИНИЦИЈАЛНИМ ПРОЦЕСИМА И АКТИВНОСТИМА	119
4.1. Ситуациона превенција криминалитета	120
4.1.1. Дефиниције ситуационе превенције	123
4.1.2. Теоријско утемељење ситуационе превенције криминалитета....	124
4.1.3. Стандардна методологија	129
4.1.4. Покретљивост – предности и недостаци	130
4.1.5. Критика ситуационе превенције криминалитета	132
4.2. Друштвена превенција криминалитета	134
4.2.1. Превенција развојног доба - дефинисање.....	134
4.2.1.1. Криминолошки значај био-психо-социјалних промена у детињству и младости.....	137
4.2.1.2. Биолошко-психолошка објашњења делинквентног понашања деце и малолетника	147
4.2.2. Превенција у оквиру заједнице.....	154
4.2.2.1. Неформална друштвена контрола	157
4.2.2.2. Ограничења и донети успешности превенције у оквиру заједнице	159
Глава четврта	162
СТРАТЕГИЈЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ И СПРЕЧАВАЊЕ ВИКТИМИЗАЦИЈЕ	162
1. ПРЕВЕНТИВНА УЛОГА ПОСТПЕНАЛНЕ ПОМОЋИ	162
1.1. Значај постпеналне помоћи.....	164
1.2. Почети и развој у примени постпеналне помоћи	167
1.3. Законодавства земаља у окружењу, одредбе домаћег законодавства и нека искуства у њиховој примени	170
2. ПРЕВЕНЦИЈА ВИКТИМИЗАЦИЈЕ ОСТАРЕЛИХ.....	179
2. 1. Увод	179
2.2. Регулисање правног положаја и заштите старијих (остарелих) лица од свих облика дискриминације/виктимизације на међународном плану.....	181
2.2.1. Уједињене нације.....	181
2.2.2. Савет Европе и Европска унија	189
2.2.3. Нека страна искуства	192
2.3. Регулисање правног положаја и заштите старијих (остарелих) лица од свих облика дискриминације/виктимизације код нас	195
3. ПРЕВЕНЦИЈА ВИКТИМИЗАЦИЈЕ ДЕЦЕ С УЛИЦЕ	220
3.1. Појмовно одређење деце с улице/ скитње/скитничења/бескућништва	220
3.2. Међународна правна регулатива.....	224
3.3. Правна регулатива домаћег права.....	229
4. ПРЕВЕНЦИЈА ВИКТИМИЗАЦИЈЕ БЕСКУЋНИКА.....	232
4.1. Појмовно одређење скитње/скитничења/бескућништва/вагабундаже.	232
4.2. Правна регулатива европског континенталног права (Европска унија, Савет Европе, поједине државе).....	235

4.3. Правна регулатива домаћег права.....	239
5. УЛОГА И ЗНАЧАЈ РЕСТОРАТИВНЕ ПРАВДЕ.....	242
5.1. Увођење и примена ресторативне правде.....	244
5.2. Појам ресторативне правде и врсте „путоказа”.....	246
5.3. Ресторативна правда у америчком правосуђу.....	248
5.4. Вредности којима тежи ресторативна правда.....	250
5.5. Успостављање стандарда за ресторативну правду.....	251
5.6. Новине у домаћем кривичном законодавству.....	258
5.7. Значај примене.....	264
ТРЕЋИ ДЕО.....	269
РЕПРЕСИЈА КАО СРЕДСТВО СУЗБИЈАЊА	
КРИМИНАЛИТЕТА.....	269
Глава прва.....	269
КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ КАО СРЕДСТВО СУЗБИЈАЊА	
КРИМИНАЛИТЕТА.....	269
1. ПОЈАМ КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ.....	269
2. ЕЛЕМЕНТИ КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ.....	271
3. ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА.....	274
4. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА.....	276
4.1. Период пре 1918. године.....	276
4.1.1. Законик проте Матеје.....	276
4.1.2. Карађорђево Криминално законик.....	277
4.1.3. Криминални (Казнителни) законик за Књажество Србију.....	278
4.2. Период од 1918. до 1945. године.....	279
4.3. Период од 1945. до 2005. године.....	280
4.3.1. Општи кривични закон.....	280
4.3.2. Кривични законик.....	281
4.3.3. Кривично законодавство СФРЈ.....	282
4.4. Период после 2005. године.....	283
Глава друга.....	284
КАЗНЕ.....	284
1. ПОЈАМ И СВРХА КАЗНЕ.....	284
2. ЕЛЕМЕНТИ КАЗНЕ.....	285
2.1. Општи елементи казне.....	285
2.2. Релативни елементи казне.....	286
3. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КАЗНИ.....	287
3.1. Елиминаторне казне.....	288
3.2. Телесне казне.....	290
3.3. Казне тешког физичког рада.....	291

3.4. Безчастеће казне	292
3.5. Имовинске казне	293
4. КАЗНА ЗАТВОРА	297
4.1. Оправданост примене казне затвора.....	297
4.2. Проблем унификације казне затвора	299
4.3. Системи извршења казне затвора	300
4.4. Принципи извршења казне затвора.....	302
4.5 . Проблем дуготрајног затвора.....	304
4.6. Проблем кратких казни затвора	306
5. ПАРАПЕНАЛНЕ МЕРЕ	307
5.1. Појам и врсте парапеналних мера.....	307
5.2. Поједине парапеналне мере	309
6. ПРАВНИ ОСНОВ И ЦИЉ КАЗНЕ	311
6.1. Правни основ казне	311
6.2. Циљ казне	313
Глава трећа	315
СИСТЕМ КАЗНИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	315
1. ПОЈАМ И ВРСТЕ КАЗНИ.....	315
1.1. Систем казни	315
1.2. Карактеристике система казни.....	316
2. КАЗНА ЗАТВОРА	319
2.1. Појам, карактеристике и врсте казне затвора	319
2.2. Условни отпуст	321
2.3. Постпенална помоћ	325
3. НОВЧАНА КАЗНА	326
3.1. Системи новчане казне.....	327
3.2. Новчана казна у дневним износима	328
3.3. Новчана казна у одређеном износу.....	329
3.4. Извршење новчане казне.....	330
4. РАД У ЈАВНОМ ИНТЕРЕСУ	332
5. ОДУЗИМАЊЕ ВОЗАЧКЕ ДОЗВОЛЕ.....	333
Глава четврта	334
МЕРЕ УПОЗОРЕЊА.....	334
1. ПОЈАМ И ВРСТЕ МЕРА УПОЗОРЕЊА	334
2. ПОЈАМ И СИСТЕМИ УСЛОВНЕ ОСУДЕ.....	335
3. ИЗРИЦАЊЕ УСЛОВНЕ ОСУДЕ	339
4. ОПОЗИВАЊЕ УСЛОВНЕ ОСУДЕ	341
5. УСЛОВНА ОСУДА СА ЗАШТИТНИМ НАДЗОРОМ	343
6. СУДСКА ОПОМЕНА.....	345

Глава пета	347
МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ	347
1. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ МЕРА БЕЗБЕДНОСТИ	347
2. ВРСТЕ МЕРА БЕЗБЕДНОСТИ.....	349
3. ПОЈЕДИНЕ МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ	352
3.1. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи...	352
3.2. Обавезно психијатријско лечење на слободи	353
3.3. Обавезно лечење наркомана	354
3.4. Обавезно лечење алкохоличара	355
3.5. Забрана вршења позива, делатности и дужности	356
3.6. Забрана управљања моторним возилом	358
3.7. Одузимање предмета.....	359
3.8. Протеривање странца из земље.....	360
3.9. Јавно објављивање пресуде.....	361
3.10. Забрана приближавања и комуникације са оштећеним.....	362
3.11. Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама.....	362
Глава шеста	364
ПОСЕБНЕ КРИВИЧНОПРАВНЕ МЕРЕ.....	364
1. ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ.....	364
2. ПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ОСУДЕ	367
3. РЕХАБИЛИТАЦИЈА.....	368
3.1. Законска рехабилитација.....	371
3.2. Судска рехабилитација.....	372
4. АМНЕСТИЈА.....	373
5. ПОМИЛОВАЊЕ.....	376
Глава седма.....	379
СУЗБИЈАЊЕ КРИМИНАЛИТЕТА МАЛОЛЕТНИКА	379
1. МАЛОЛЕТНИЧКО КРИВИЧНО ПРАВО	379
1.1. Појам малолетничког кривичног права	379
1.2. Карактеристике малолетничког кривичног права	381
1.3. Појам и врсте малолетника	386
2. ДИВЕРЗИОНЕ МЕРЕ ЗА МАЛОЛЕТНИКЕ	387
3. КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ ЗА МАЛОЛЕТНИКЕ	389
3.1. Појам и сврха кривичних санкција за малолетнике.....	389
3.2. Врсте кривичних санкција за малолетнике.....	392
4. ВАСПИТНЕ МЕРЕ.....	393
4.1. Појам и врсте васпитних мера	393
4.2. Мере упозорења и усмеравања	395
4.2.1. Судски укор	395

4.2.2. Посебне обавезе	396
4.3. Мере појачаног надзора	398
4.3.1. Појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или староца	398
4.3.2. Појачан надзор у другој породици	399
4.3.3. Појачан надзор органа старатељства.....	400
4.3.4. Појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника.....	401
4.3.5. Посебне обавезе уз појачани надзор.....	401
4.4. Заводске мере	402
4.4.1. Упућивање у васпитну установу	402
4.4.2. Упућивање у васпитно-поправни дом	403
4.4.3. Упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање	404
4.5. Обустава извршења и замена изречене васпитне мере.....	404
5. КАЗНА МАЛОЛЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА	406
5.1. Појам и карактеристике казне малолетничког затвора	406
5.2. Изрицање казне малолетничког затвора.....	408
Глава осма.....	411
КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ ЗА ПРАВНА ЛИЦА.....	411
1. ПОЈАМ И ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА.....	411
2. КАЗНЕ	411
3. УСЛОВНА ОСУДА.....	412
4. МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ.....	413
5. РЕХАБИЛИТАЦИЈА.....	414
Глава девета.....	416
КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ У МЕЂУНАРОДНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ ..	416
1. ПОЈАМ И ЕЛЕМЕНТИ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА	416
2. ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА	418
2.1. Кривичне санкције према Статуту Међународног војног суда	418
2. 2. Кривичне санкције према Закону број 10. Контролног савета за Немачку	418
2. 3. Кривичне санкције према Статуту Хашког трибунала.....	419
2. 4. Кривичне санкције према Римском статуту	420
3. ОДМЕРАВАЊЕ КАЗНЕ.....	423
4. НЕЗАСТАРИВОСТ КРИВИЧНОГ ГОЊЕЊА И КАЖЊАВАЊА.....	426
5. АМНЕСТИЈА.....	427

ПРЕДГОВОР

Почетком 2006. године у Републици Србији је ступило на снагу ново материјално, малолетничко и извршно кривично законодавство. На тај начин је, после 145 године (први Казнитељни /Криминални законик за Књажевство Србију је донет 1860. године) и после скоро три деценије подељене законодавне надлежности, Србија добила нови, јединствени, систематизовани кодекс кривичноправних норми. Тиме је отпочела нова страница у развоју кривичног права, а тиме и организованог напора друштва-државе у спречавању и сузбијању криминалитета као најопаснијег облика повреде и угрожавања најзначајнијих друштвених добара и вредности.

Политика сузбијања криминалитета представља аналитичко-синтетичко монографско дело, којим се употпуњује постојећа кривичноправна литература у Републици Србији, као и у деловима бившег јединственог правног простора. Монографије ове врсте су иначе реткост код нас, па је тим пре њен значај још више изражен. Ради се о делу које интердисциплинарно и свеобухватно обрађује питања сузбијања и спречавања криминалитета, која су иначе садржана у одредбама: Кривичног законика, Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Закона о одговорности правних лица за кривична дела, те одредбама Законика о кривичном поступку и Закона о извршењу кривичних санкција, као и сету правосудних закона са изменама и допунама које су у примени на дан 1. октобра 2010. године до дана окончања рада на рукопису. Овај је рукопис настао као плод вишегодишњег бављења аутора питањима сузбијања и спречавања кривичних дела, али и других јавноправних деликата: привредних преступа и прекршаја у националном и међународном казненом праву.

Садржина ове монографије свеобухватно обрађује материју која у потпуности одговара плану и програму који је уобичајен за излагање: *Политике сузбијања криминалитета* или *Криминалне политике* или *Политике сузбијања кажњивих понашања*. Тој основној намени аутори су прилагодили: начин, систем, метод, стил и садржину излагања посматраних појава. У тежњи да олакшају проучавање и савладавање овог доста динамичног, сложеног, обимног и разуђеног градива, аутори су настојали и у великој мери успели да на савремен, једноставан и приступачан начин изложе: теоријске, упоредноправне и практичне аспекте, обележја и карактеристике најзначајнијих појмова и института

које државни и друштвени субјекти користе у сузбијању и спречавању криминалитета на националном и међународном плану.

На овом су месту анализирана са теоријских и практичних аспеката, уз коришћење бројних домаћих и иностраних извора, знања о основним принципима превенције и репресије криминалитета у савременим друштвеним условима, те месту и улози кривичноправног инструментаријума у модерном правном систему, који истовремено указује и на карактеристике и специфичности међународних и европских трендова у политици сузбијања криминалитета на бази универзалних и регионалних међународних стандарда.

Основни појмови и институти политике сузбијања криминалитета изложени су на бази законских решења са применом у Републици Србији. Текст је поткрепљен бројним теоријским схватањима домаће, али и иностране теорије, правним схватањима најзначајнијих судова у Републици, као и компаративним решењима савремених кривичних закона или законика, нарочито оних који су донети у последње време, чиме је подигнут ниво актуелности, али и озбиљног научног промишљања. Поред тога, одређено место и пажња је, с обзиром на посматрану материју, посвећена и излагању бројних института који су везани за превенцију и репресију као основних облика супростављања криминалиту уопште и у Републици Србији, у мери и на начин који се односе на потребе изложене материје у овој монографији.

То је условило да рад по свом обиму и карактеру превазиђе своју основну намену у већем делу. Стога је књига подобна за коришћење, не само од стране студената основних академских студија права, већ и од стране студената последипломских, специјалистичких или докторских студија на правним, рехабилитацијским, криминалистичким и безбедносним факултетима, али и од стране других лица која се у процесу школовања или стручног усавршавања, као и у свакодневном раду сусрећу са потребом спречавања и сузбијања криминалитета (криминалном политиком).

Ниш, март 2012. године

Аутори

ПОДАЦИ О АУТОРСТВУ

Садржински, књига обухвата три дела. На основу заједнички утврђене структуре и методологије, аутори су написали следеће делове књиге: проф. др Драган Јовашевић: Први део – *Основни појмови политике сузбијања криминалитета* и Трећи део – *Репресија као средство сузбијања криминалитета*; проф. др Миомира Костић: Други део – *Превенција као средство политике сузбијања криминалитета, Литература, Индекс*.